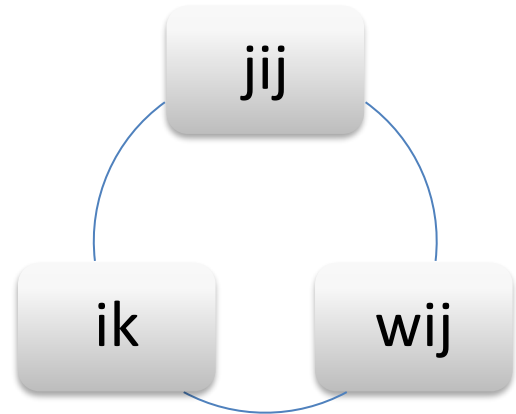

Generieke doelen

Persoonsgebonden ontwikkeling

SOCIO-EMOTIONELE ONTWIKKELING (SE)

Ik kan op een warme en communicatieve wijze in relatie treden met mezelf en met anderen.

Relationele vaardigheden (SErv)

Ik wil en kan met anderen samenleven, samenwerken en communiceren.

- SErv1** Zich engageren in relaties, daar deugd aan beleven en zich daarover uitdrukken
- SErv2** De verscheidenheid van mensen als een rijkdom ervaren en deze benutten
- SErv3** Samenwerken met anderen en zo bijdragen aan het realiseren van een gemeenschappelijk doel
- SErv4** Bewust sociale rollen opnemen die zowel het individueel als het groepsbelang ten goede komen in diverse situaties en contexten:
- Leiding geven
  - Leiding aanvaarden en opvolgen
  - Hulp bieden
  - Hulp vragen en aanvaarden
  - Zich present stellen
  - Zich openstellen voor een ander
  - Zich kritisch opstellen ten opzichte van zichzelf en de ander
  - Opkomen voor zichzelf en zich weerbaar opstellen
  - Zich discreet opstellen
  - Tot zichzelf komen

SErv5 Oplossingsgericht omgaan met conflictsituaties, in respect voor zichzelf en de ander(en)

Omgaan met gevoelens en behoeften (SEgb)

Ik kan omgaan met gevoelens en behoeften van mezelf en anderen.

SEgb1 Gevoelens en behoeften bij zichzelf en anderen beleven, aanvaarden, herkennen en (in taal) uitdrukken

SEgb2 Bewust omgaan met gevoelens en behoeften en deze binnen aanvaardbare grenzen uiten. Zelfbeheersing ontwikkelen

SEgb3 Zoeken naar mogelijkheden om, in respect voor zichzelf en de ander, aan eigen behoeften en die van anderen tegemoet te komen

Inlevingsvermogen (SEiv)

Ik kan me inleven in anderen, in andere standpunten en situaties.

SEiv1 Zich inleven in anderen, andere standpunten en situaties, zonder de eigen identiteit te verliezen

SEiv2 De eigenheid en grenzen van anderen respecteren

SEiv3 In het eigen gedrag rekening houden met de gevoelens en de behoeften van anderen zonder zichzelf te verliezen

Seksueel bewustzijn (SEsb)

Ik word me bewust van mijn seksuele ontwikkeling. Ik respecteer mijn seksuele identiteit en die van anderen.

SEsb1 Ervaren hoe mensen met de mogelijkheden van hun lichaam uitdrukking geven aan liefde en tederheid

SEsb2 Gezond en liefdevol fysiek contact ervaren en erkennen als een basisbehoefte

SEsb3 Respectvol en met de gepaste taal communiceren over seksualiteit

SEsb4 Genderbewust zijn, gendervriendelijk handelen en verschillende relatievormen (h)erkennen

ONTWIKKELING VAN EEN INNERLIJK KOMPAS (IK)

In dialoog met de a/Andere(n) leer ik mezelf en waartoe ik word uitgenodigd kennen. Ik kan richting geven aan mijn leven. Ik reageer veerkrachtig.

Identiteit (IKid)

Ik ontdek wie ik ben, waartoe ik word uitgenodigd en wie ik wil worden in een groter geheel. Ik durf en mag mezelf zijn.

- IKid1** Basisvertrouwen ontwikkelen
- IKid2** Een positief, realistisch zelfbeeld opbouwen
- IKid3** Zichzelf worden in verbondenheid met anderen

Levensbeschouwelijke grondhouding (IKlg)

Ik sta stil bij levensvragen en ga daarover in dialoog met de christelijke geloofstraditie en andere levensbeschouwingen.

- IKlg1** Dieper ingaan op de eigen levensbeschouwelijke en spirituele ontvankelijkheid en groei
- IKlg2** De eigen levensbeschouwelijke en spirituele kijk verruimen door in ontmoeting en in dialoog te treden met anderen

Waardengevoeligheid en normbesef (IKwn)

Ik ben gevoelig voor en kan nadenken over wat waardevol is voor mezelf, voor anderen en voor mijn omgeving. Ik handel gewetensvol.

- IKwn1** Gevoelig zijn voor wat zinvol, goed, schoon, waardevol ... is voor zichzelf én voor anderen. Een persoonlijk geweten ontwikkelen
- IKwn2** Gewetensvol en verantwoord handelen
- IKwn3** Ervaren hoe waarden en normen kunnen verschillen naar gelang de context en de levensbeschouwelijke traditie

Veerkracht (IKvk)

Ik geloof in mijn ontwikkelkracht en kan genieten. Ik ben op een passende manier weerbaar. Ik geloof dat ik ondanks tegenslag en ontmoediging steeds weer kan opstaan en weet me daarin gedragen door de a/Andere.

- IKvk1** Plezier beleven en voldoening ervaren bij spelen, leren en leven
- IKvk2** Hoopvol geloven in en vertrouwen op de eigen leef-, leer- en ontwikkelkracht
- IKvk3** Flexibel omgaan met veranderende omstandigheden
- IKvk4** Situaties die als moeilijk ervaren worden en frustraties ombuigen door te zoeken naar mogelijkheden om er bevrijdend mee om te gaan
- IKvk5** Grensoverschrijdend gedrag herkennen en er weerbaar mee omgaan

ONTWIKKELING VAN INITIATIEF EN VERANTWOORDELIJKHEID (IV)

Ik neem verantwoordelijkheid op voor mezelf en voor anderen. Ik neem initiatief en kan vrij en zelfstandig functioneren. Ik ontwikkel kritische zin, kan dingen onderzoeken en ben creatief.

Zelfregulerend vermogen (IVzv)

Ik ervaar hoe ik mezelf kan aansturen. Ik kan zelfredzaam en efficiënt handelen en leren.

- IVzv1** Keuzes willen, durven en kunnen maken door betekenis te geven aan die keuzes en daar de verantwoordelijkheid voor opnemen
- IVzv2** Op een efficiënte manier informatie en leerervaringen opnemen, verwerken, weergeven (delen) en deze onthouden en inzetten bij nieuwe ervaringen en in complexere situaties
- IVzv3** Doelgericht en efficiënt handelen door taken te plannen, uit te voeren, erop te reflecteren en waar nodig bij te sturen in functie van zelfredzaam en zelfstandig functioneren
- IVzv4** Specifieke strategieën inzetten om vragen, opdrachten, uitdagingen en problemen efficiënt aan te pakken
- IVzv5** Op een constructieve manier met feedback omgaan

Onderzoekskompetentie (IVoc)

Ik ben nieuwsgierig en kritisch. Ik wil en kan de wereld rondom mij onderzoeken.

- IVoc1** Nieuwsgierig zijn naar en bereidheid tonen om het nieuwe te ontdekken en erover te leren
- IVoc2** Exploreren en experimenteren in de wereld rondom zich
- IVoc3** Onderzoeksvragen formuleren, naar een antwoord zoeken en bevindingen formuleren
- IVoc4** Alleen en met anderen kritisch reflecteren op ervaringen en bevindingen en daaruit leren
- IVoc5** Informatiebronnen hanteren

Ondernemingszin (IVoz)

Ik zoek naar creatieve oplossingen. Ik neem initiatief en durf iets teweeg brengen dat voor mezelf vernieuwend en grensverleggend is.

- IVoz1** Initiatief nemen. Een eigen idee, beweging, project of activiteit enthousiast en volhardend vorm en inhoud geven
- IVoz2** Creatief denken en daarbij nieuwe paden durven bewandelen
- IVoz3** Noden en uitdagingen detecteren en er mogelijkheden en innovatieve oplossingen voor bedenken

Gezonde en veilige levensstijl (IVgv)

Ik leef gezond. Ik heb oog voor mijn eigen veiligheid en die van anderen.

- IVgv1** Zorg dragen voor de eigen mentale, sociale en fysieke gezondheid en veiligheid en die van anderen en daarbij aandacht hebben voor:
- Beweging, houding, sedentair gedrag, rust en slaap
  - Genotsmiddelen en medicatie
  - Gezondheid en milieu
  - Lichaamshygiëne
  - Mentaal welbevinden
  - Relaties en seksualiteit
  - Veiligheid en eerste hulp
  - Voeding
- IVgv2** Inschatten hoe gedrags- en omgevingsfactoren de gezondheid en veiligheid beïnvloeden en op basis daarvan, binnen veilige grenzen, risico's durven nemen
- IVgv3** Bereid zijn steun te vragen en/of te geven om de eigen gezondheid en veiligheid, en die van anderen te bewaken

Engagement voor duurzaam samenleven (IVds)

Ik denk na over en werk aan een leefbare wereld, nu en in de toekomst, voor mezelf en anderen hier en elders op de planeet.

- IVds1** De complexiteit van gebeurtenissen in de wereld ervaren, vaststellen en uitdrukken welke de gevolgen ervan zijn hier en elders, nu en later
- IVds2** Beseffen dat wat we hier en nu doen gevolgen heeft voor later en voor anderen elders op de wereld
- IVds3** Bijdragen aan een zinvolle samenleving waar een plaats is voor iedereen en respectvol omgaan met en zorgen voor de kwetsbare ander
- IVds4** Zorgzaam omgaan met de schepping, zich inzetten voor een leefbare planeet
- IVds5** Bewust omgaan met consumeren

MOTORISCHE EN ZINTUIGLIJKE ONTWIKKELING (MZ)

Ik beschik over voldoende (psycho)motorische en zintuiglijke basisvaardigheden om zelfredzaam te functioneren.

Zintuiglijke ontwikkeling (MZzo)

Ik kan mijn zintuigen optimaal gebruiken.

MZzo1 Gericht en intens waarnemen met de zintuigen:

- Zien
- Horen
- Voelen
- Ruiken
- Proeven

MZzo2 Adequaat reageren op zintuiglijke impulsen

Lichaams- en bewegingsperceptie (MZlb)

Ik ken mijn lichaam en beschik over een goede lichaamscoördinatie.

MZlb1 Het eigen lichaam aanvoelen en rekening houden met zijn lichaamsgrenzen en -verhoudingen

MZlb2 Een goede lichaamshouding aannemen

MZlb3 Bewegingsenergie en spierspanning doseren en tot rust komen

MZlb4 Evenwicht behouden of herstellen en gecontroleerde aanpassingen maken

MZlb5 Bewegen op en rond de lichaamsassen

MZlb6 De voorkeurslichaamszijde, -bewegingsrichting en -bewegingsrotatie aanvoelen en deze efficiënt gebruiken

MZlb7 Bewegingen gelijktijdig, opeenvolgend en afwisselend uitvoeren

- Lichaamsdelen afzonderlijk bewegen
- Meerdere lichaamsdelen gelijktijdig bewegen
- Een bewegingspatroon zoals hinken, huppen, huppelen, galopperen, klappen ononderbroken uitvoeren
- Bewegingen aan elkaar schakelen tot een nieuw bewegingsgeheel

Omgaan met bewegingsruimte en -tijd (MZrt)

Ik kan mijn bewegingen afstemmen op tijd en ruimte.

MZrt1 Alleen of samen een plaats innemen tegenover objecten, ruimteaanduidingen of personen en daarbij rekening houden met de ruimtelijke begrenzingen

MZrt2 De eigen bewegingen aanpassen aan statische en dynamische objecten door af te remmen, te stoppen, te vertragen, te versnellen en/of door van richting te veranderen, al dan niet met een voorwerp

MZrt3 Afstanden, bewegingsrichtingen en -banen juist inschatten en de meest efficiënte kiezen

MZrt4 De eigen bewegingen afstemmen op duur, tempo, tijdsvolgorde, metrum en ritme

Groot-motorisch bewegen (MZgm)

Ik beweeg vlot en behendig.

- MZgm1** Balanceren op:
- Stabiel vlak
  - Onstabiel vlak
  - Rijdend en glijdend materiaal
- MZgm2** Een voorwerp in beweging brengen en/of houden:
- Tikken, toetsen, slaan, werpen, stoten, slingeren, schoppen, dribbelen, drijven
  - Vangen of stoppen en doorspelen
- MZgm3** Doelmatig en veilig voortbewegen in het water
- MZgm4** Zitten, staan of hangen aan/op een (meebewegend) toestel om de zwaai te starten, te vergroten, te onderhouden of af te remmen:
- Hangen
  - Schommelen (in zit of stand)
  - Slingeren (in hang of in steun)
- MZgm5** Heffen, dragen en verplaatsen op een veilige en rugsparende manier
- MZgm6** Klimmen en afdalen, kruipen, klauteren of klimmen op en over stabiele en onstabiele vlakken en toestellen
- MZgm7** Zich lopend verplaatsen en daarbij:
- lage, opeenvolgende hindernissen overschrijden
  - loopstijl en -tempo aanpassen aan de afstand
- MZgm8** Rond toestelassen draaien met een aangepaste lichaamshouding
- MZgm9** Voldoende basisvaardigheden beheersen om een bewegingsspel te spelen en daarbij eenvoudige spelideeën kunnen toepassen en slim spelen:
- Reactiespel
  - Verstopspelen
  - Loop- en tikspelen
  - Coöperatieve spelen
  - Stoeispelen
  - Pas- en afgooispelen
  - Doelspelen
  - Terugslagspelen
  - Veld- en slagbalspelen
- MZgm10** Vlot springen en landen:
- Vrije sprongen (o.a. dieptesprongen)
  - Steunsprongen
  - Hoog- en verspringen
  - Touwtje springen
- MZgm11** Het eigen lichaamsgewicht dragen en steunen in diverse houdingen en bewegingen en op diverse lichaamsdelen

MZgm12 Voldoende kracht, lenigheid, uithouding en snelheid ontwikkelen

Klein-motorisch bewegen (MZkm)

Ik ben behendig in manipulatieve handelingen en kan functionele grepen gedifferentieerd gebruiken. Ik beheers mijn spraak- en gezichtsmotoriek en schrijf vloeiend.

MZkm1 Zelfredzaam zijn in het uitvoeren van manipulatieve handelingen in verschillende situaties, deze handelingen nauwkeurig, gedoseerd en ontspannen uitvoeren

MZkm2 Functionele grepen gedifferentieerd gebruiken voor het hanteren van voorwerpen

MZkm3 Spraak- en gezichtsmotoriek beheersen

MZkm4 Vloeiend schrijven

Cultuurgebonden ontwikkeling

ONTWIKKELING VAN ORIËNTATIE OP DE WERELD (OW)

Ik ben nieuwsgierig naar de wereld waarin ik leef. Ik exploreer mijn omgeving en verwerf inzicht in de wereld in al zijn dimensies.

Oriëntatie op de samenleving (OWsa)

Ik ben nieuwsgierig naar en draag bij tot het samenleven van mensen. Ik zie in hoe samenlevingen functioneren.

- OWsa1**   Ervaren, onderzoeken, vaststellen en illustreren hoe mensen op verschillende manieren samenleven en groepen vormen
- OWsa2**   Ervaren, onderzoeken, vaststellen en uitdrukken hoe mensen in hun levensonderhoud voorzien
- OWsa3**   Ervaren, onderzoeken, vaststellen en uitdrukken hoe mensen goederen en diensten produceren, verhandelen en consumeren en hoe dit hun leven beïnvloedt
- OWsa4**   Ervaren en vaststellen welke aspecten ondernemen duurzaam maken en zich daarover uitdrukken
- OWsa5**   De ongelijke verdeling van welvaart en het onderscheid tussen welvaart en welzijn onderzoeken en illustreren. Solidariteit waarderen
- OWsa6**   Ervaren, onderzoeken, vaststellen en uitdrukken hoe migratie een rol speelt bij de ontwikkeling van onze multiculturele samenleving en de meerwaarde hiervan inzien
- OWsa7**   Het nut en het belang ervaren, onderzoeken en illustreren van instellingen, organisaties en verenigingen die de kwaliteit van het samenleven bevorderen
- OWsa8**   Het belang van de fundamentele rechten van de mens en de rechten van het kind illustreren en daarbij ervaren en inzien dat rechten en plichten complementair zijn
- OWsa9**   Weten dat Vlaanderen, België en de Europese Unie elk een eigen bestuur hebben waar beslissingen worden genomen
- OWsa10**   Ervaren, onderzoeken en uitdrukken hoe verkiezingen een basiselement zijn van een democratie

Oriëntatie op bewegingscultuur (OWbc)

Ik ben geïnteresseerd in bewegingscultuur. Ik speel, sport en beweeg.

- OWbc1** Kennismaken met en proeven van een waaier aan bewegingsdomeinen
- OWbc2** Kennismaken met verschillende organisatievormen om deel te nemen aan de bewegingscultuur
- OWbc3** Inzien hoe bewegingscultuur functioneert in de samenleving en hoe mensen daarmee omgaan
- OWbc4** Weten waarom men zelf of anderen participeren aan de bewegingscultuur

Oriëntatie op tijd (OWti)

Ik ben nieuwsgierig naar evolutie en ontwikkel historisch besef. Ik kan tijd inschatten, plannen en ordenen.

- OWti1** Zich bewust worden van de persoonlijke en culturele beleving van tijd
- OWti2** Tijdsbegrippen en verschillende soorten kalenders functioneel gebruiken
- OWti3** Gebeurtenissen uit het eigen leven en uit de geschiedenis verkennen en in de tijd situeren
- OWti4** Vaststellen en uitdrukken hoe de geschiedenis doorwerkt in de samenleving van vandaag en morgen en hoe men als mens deel uitmaakt van de geschiedenis
- OWti5** Ervaren, onderzoeken, vaststellen en uitdrukken hoe de werkelijkheid verandert en de kennis erover evolueert in de tijd
- OWti6** Zich ervan bewust worden dat er een verschil is tussen wat er historisch is gebeurd en meningen over wat er is gebeurd
- OWti7** Ervaren, onderzoeken, vaststellen en uitdrukken waarom mensen sporen en verhalen uit hun leefwereld, die inzicht geven in en herinneren aan een gedeeld verleden, bewaren

Oriëntatie op de ruimte (OWru)

Ik verken en waardeer mijn omgeving en ontwikkel geografisch besef. Ik beweeg me veilig in het verkeer.

- OWru1** Zich bewust worden van de persoonlijke beleving van ruimte en zich daarover uitdrukken
- OWru2** De eigen omgeving inrichten in functie van een beoogd doel
- OWru3** De aarde waarderen als een plaats om te leven en dit uitdrukken; levenswijzen hier en elders met elkaar vergelijken
- OWru4** Ervaren, onderzoeken, vaststellen en beschrijven hoe mensen ruimtes afbakenen en begrippen voor grenzen in de juiste context hanteren
- OWru5** Een landschap gericht waarnemen en op eenvoudige wijze onderzoeken waarom het er zo uit ziet
- OWru6** Kaartbegrip, oriëntatie- en kaartvaardigheid ontwikkelen
  - Algemene oriëntatie- en kaartvaardigheid
  - Situeren op een kaart

- OWru7** Als vaardige voetganger of fietser de verkeersregels kennen en toepassen en de veiligheid van verkeerssituaties in de omgeving inschatten
- OWru8** Een reisweg volgen, uitstippelen en begrijpelijk verwoorden
- OWru9** De voor- en nadelen van duurzame en niet-duurzame manieren om mensen, dieren en goederen te verplaatsen vergelijken en illustreren

Oriëntatie op natuur (OWna)

Ik verken de natuur en ben er dankbaar voor. Ik wil meer te weten komen over de natuur en de kosmos.

- OWna1** De natuur actief opzoeken en waarderen
- OWna2** In verschillende biotopen veel voorkomende organismen waarnemen, onderzoeken, benoemen en ordenen
- OWna3** Ervaren, onderzoeken, vaststellen en uitdrukken hoe mensen voor hun levensbehoeften sterk afhankelijk zijn van de natuur
- OWna4** Ervaren, onderzoeken, vaststellen en uitdrukken hoe levende organismen groeien en zich voortplanten
- OWna5** Ervaren, vaststellen en uitdrukken hoe levende organismen door een specifieke (lichaams)bouw, houding of handeling aangepast zijn om in hun omgeving te functioneren en te overleven
- OWna6** Het weer en het klimaat waarnemen, onderzoeken, beschrijven en vergelijken; aantonen hoe leefgewoonten mee bepaald worden door het weer en het klimaat
- OWna7** Ervaren, onderzoeken, vaststellen en illustreren hoe mensen de natuur en het milieu zowel op een positieve als negatieve wijze beïnvloeden
- OWna8** Natuurlijke verschijnselen waarnemen, onderzoeken en herkennen in de omgeving
- OWna9** Onderzoeken en illustreren hoe de aarde, de zon en de maan ten opzichte van elkaar bewegen

Oriëntatie op techniek (OWte)

Ik ben nieuwsgierig naar technische systemen en processen en pas ze toe. Ik zie in hoe techniek, wetenschap en samenleving elkaar beïnvloeden.

- OWte1** Ervaren, onderzoeken en vaststellen hoe eenvoudige technische systemen gemaakt zijn van grondstoffen, ingrediënten, materialen en/of onderdelen
- OWte2** Onderzoeken en illustreren volgens welke technische principes en natuurlijke verschijnselen eenvoudige technische systemen gemaakt zijn
- OWte3** Eenvoudige bestaande technische systemen uit de omgeving hanteren, begrijpen, vergelijken, (de)monteren, evalueren en onderhouden
- OWte4** Vanuit een behoefte een technische oplossing bedenken voor een probleem, daarbij de verschillende stappen van het technisch proces doorlopen
- OWte5** Vaststellen en uitdrukken hoe wetenschap, techniek en samenleving elkaar beïnvloeden
- OWte6** In de toepassingsgebieden van techniek eenvoudige technische systemen, het technisch proces, hulpmiddelen en keuzes herkennen

- OWte7 Verschillende energiebronnen herkennen. Weten waarom energie nodig is
- OWte8 De relatieve waarde van techniek ervaren, vaststellen en hierover in interactie gaan
- OWte9 Vaststellen en uitdrukken dat technische systemen nuttig, duurzaam, gevaarlijk en/of schadelijk kunnen zijn voor zichzelf, anderen, natuur of milieu

MEDIAKUNDIGE ONTWIKKELING (ME)

Ik ga op een enthousiaste, zelfredzame en kritische manier om met media en mediacontent.

Mediawijsheid (MEmw)

Ik sta open voor en ga wijs om met media.

- MEmw1** Media enthousiast en positief aanwenden
- MEmw2** Mediacontent en mediagebruik van zichzelf en anderen kritisch beoordelen naar vorm en inhoud
- MEmw3** Media doordacht en zorgzaam aanwenden

Mediageletterdheid (MEge)

Ik ben me bewust van de eigenheid van verschillende media en hun toepassingen. Ik zet media creatief en doelgericht in.

- MEge1** De eigenheid en mogelijkheden van verschillende mediamiddelen en hun toepassingen ontdekken en begrijpen
- MEge2** Passende mediamiddelen kiezen, gebruiken en combineren in functie van een beoogd doel
- MEge3** Mediacontent verwerken
  - Mediacontent ontdekken en er gepast op reageren
  - Mediacontent herkennen en selecteren
  - Mediacontent ordenen, verbinden en samenvatten
- MEge4** De audiovisuele bouwstenen van media herkennen, onderzoeken en hanteren
  - Geluid
  - Licht
  - Kader
  - Montage
  - Beeldbewerking
- MEge5** De functie en de waarde van media in de eigen leefwereld ervaren en illustreren

Mediavaardigheid (MEva)

Ik gebruik mediamiddelen efficiënt.

- MEva1** Technische en instrumentele computervaardigheden ontwikkelen
- MEva2** Digitale audiovisuele vaardigheden ontwikkelen
- MEva3** Digitale informatievaardigheden ontwikkelen
- MEva4** Digitale communicatievaardigheden ontwikkelen

MUZISCHE ONTWIKKELING (MU)

Ik geniet van kunst en expressie en kan me muzisch en kunstzinnig uitdrukken.

Muzische grondhouding (MUgr)

Ik sta open voor het kunstzinnige. Ik durf verbeelden en creatief vorm geven.

- MUgr1** De wereld open benaderen met aandacht voor en goesting in het kunstzinnige, de verbeelding, de creativiteit en het esthetische
- MUgr2** Durven fantaseren en verbeelden
- MUgr3** Zich bewust worden van de eigen muzische en creatieve mogelijkheden (talenten) en die tonen
- MUgr4** Overall muzische mogelijkheden zien en benutten
- MUgr5** Inspelen op de muzische beleving van anderen: kunstenaar of publiek

Muzische geletterdheid (MUge)

Ik ben me bewust van de eigenheid van beeld, muziek, dans en drama. Ik kan muzisch uitdrukken wat in me leeft.

- MUge1** De wisselwerking tussen muzisch beschouwen en creëren illustreren
- MUge2** De muzische bouwstenen beleven, herkennen, onderzoeken en hanteren

☐ Beeld <ul style="list-style-type: none"> • Licht • Ruimte • Lijn • Vorm • Kleur • Textuur • Compositie 	☐ Drama <ul style="list-style-type: none"> • Rol • Tijd • Ruimte • Structuur • Handeling en taal • Samenspel
☐ Muziek <ul style="list-style-type: none"> • Klankkleur • Ritme • Melodie • Tempo • Dynamiek • Structuur/vorm • Samenklank 	☐ Dans <ul style="list-style-type: none"> • Kracht • Vorm • Ruimte • Tijd • Structuur • Relatie
- MUge3** Boodschappen en symboliek in kunst en muzische expressie begrijpen en verwerken
- MUge4** Diverse (kunstzinnige) cultuurervaringen opdoen en verwerken, de waarde en functie van kunst in de samenleving ervaren
- MUge5** Muzische domeinen, hun werkvormen en vormgevingsmiddelen ontdekken, doelgericht kiezen en combineren om zich expressief te uiten

Muzische vaardigheid (MUva)

Ik beschik over voldoende technische en instrumentele kennis en vaardigheid om me creatief en kunstzinnig te uiten.

MUva1 Tot kwaliteitsvol muzisch samenspel komen

MUva2 Gericht beschouwen van beelden, muziek, dans en drama met oog voor de muzische bouwstenen, werkvormen en vormgevingsmiddelen

- Beeld
- Muziek
- Dans
- Drama

MUva3 De technische en expressieve vaardigheden die nodig zijn om zich muzisch uit te drukken in beeld, muziek, dans en drama verfijnen

- Beeld
  - Beeldspel
  - Tekenen en werken met kleuren
  - Schilderen, drukken en werken met kleuren
  - Werken met plastische materialen: klei, brooddeeg, zand ...
  - Collage, assemblage, constructie, beeldhouwen, textiel
- Muziek
  - Muziekspel
  - Musiceren met de stem
  - Musiceren met instrumenten
  - Musiceren met grafische partituren
  - Ontwerpen van klank en muziek
  - Muziek begrijpen door beweging
- Dans
  - Bewegingsexpressie
  - Dansspel
  - Gestructureerde dans
  - Dans ontwerpen
- Drama
  - Dramaspel
  - Drama met materialen
  - Verbaal drama
  - Non-verbaal drama

TAALONTWIKKELING (TO)

Ik verken talen en talige diversiteit om me heen.

Ik zet mijn talige vaardigheden steeds efficiënter in om betekenisvolle situaties met taal aan te pakken.

Talige grondhouding (TOtg)

Ik sta open voor talen en talige diversiteit. Ik durf en wil me zo goed mogelijk (meer)talig uitdrukken.

- TOtg1** Plezier beleven aan taal en het spelen met taal
- TOtg2** Openstaan voor talige diversiteit en de gelijkwaardigheid van talen aanvaarden
- TOtg3** De meertalige identiteit van medeleerlingen erkennen en de eigen meertaligheid durven inzetten
- TOtg4** Mondeling en schriftelijk willen en durven communiceren, en het nut daarvan inzien
- TOtg5** Bereid zijn om taal correct, verzorgd en gepast te gebruiken

Mondelinge taalvaardigheid Nederlands (TOmn)

Ik begrijp en breng een mondelinge boodschap over in betekenisvolle situaties.

- TOmn1** Een mondelinge boodschap verwerken
  - Informatie herkennen en selecteren (in mededelingen, vragen, instructies en uiteenzettingen uit verschillende media)
  - Informatie ordenen, verbinden of samenvatten (uit instructies, uiteenzettingen en verhalen uit verschillende media)
  - Informatie beoordelen (uit oproepen, reclameboodschappen en verhalen uit verschillende media)
- TOmn2** Een mondelinge boodschap overbrengen
  - Spontaan vertellen (over gevoelens, ervaringen, gedachten, handelingen, verwachtingen)
  - Zich expressief uiten (over gevoelens, gedachten, meningen, fantasieën)
  - Informatie overzichtelijk weergeven (in beschrijvingen, instructies, vragen, antwoorden)
  - Persoonlijk verslag uitbrengen (over een beluisterde of gelezen tekst, een beleefd voorval, een behandeld onderwerp)
- TOmn3** Actief deelnemen aan een gesprek
  - Tweegesprek
  - Gesprek in kleine kring of groep
  - Klasgesprek

Mondelinge taalvaardigheid Frans (TOf)

Ik begrijp en breng een mondelinge boodschap in het Frans over in betekenisvolle situaties.

TOf1 Een voor hen bestemde mondelinge boodschap in het Frans begrijpen

- Onderwerp bepalen in:
  - Informatieve teksten
  - Narratieve teksten
  - Artistiek-literaire teksten
- Gedachtegang volgen in:
  - Prescriptieve teksten
  - Narratieve teksten
- Gevraagde informatie selecteren in:
  - Informatieve teksten
  - Prescriptieve teksten
  - Narratieve teksten

TOf2 Beluisterde en/of gelezen teksten in het Frans nazeggen en hardop lezen in betekenisvolle situaties

TOf3 Met een vorm van ondersteuning informatieve en narratieve teksten in het Frans navertellen in de vorm van een opsomming

TOf4 Met een vorm van ondersteuning een gebeurtenis, verhaal, iets of iemand beschrijven in de vorm van een opsomming

TOf5 Deelnemen aan een eenvoudig gesprek in het Frans door vragen, antwoorden en uitspraken te begrijpen, erop te reageren, zelf vragen te stellen, antwoorden te geven en uitspraken te doen

Schriftelijke taalvaardigheid Nederlands (TOsn)

Ik begrijp en breng een schriftelijke boodschap over in betekenisvolle situaties.

TOsn1 Een schriftelijke boodschap verwerken

- Belangrijke informatie herkennen en selecteren (in instructies, schema's, tabellen en informatieve teksten uit tijdschriften en andere media)
- Informatie ordenen, verbinden of samenvatten (uit verhalen en informatieve teksten uit kinderliteratuur, schoolboeken en andere media)
- Informatie beoordelen (uit verhalen, brieven, uitnodigingen en reclameteksten uit verschillende media)

TOsn2 Voldoende vlot kunnen lezen om leeftijdsadequate teksten te begrijpen

TOsn3 Een schriftelijke boodschap overbrengen

- Vrij schrijven (over gevoelens, ervaringen, gedachten, verwachtingen)
- Zich expressief uiten (over gevoelens, gedachten, meningen, fantasieën)
- Informatie overzichtelijk neerschrijven (in aantekeningen, antwoorden, oproepen, instructies, formulieren, correspondentie)
- Een verslag schrijven (over gebeurtenissen, (voor)gelezen verhalen of teksten)

TOsn4 Bij het schrijven aandacht besteden aan zins- en tekststructuur, lay-out en beeldende elementen, leesbaarheid, spelling en interpunctie

Schriftelijke taalvaardigheid Frans (TOsf)

Ik begrijp een schriftelijke boodschap in het Frans. Ik breng ze met hulpmiddelen over in betekenisvolle situaties.

TOsf1 Een voor hen bestemde schriftelijke boodschap in het Frans begrijpen

- Onderwerp bepalen in:
  - Informatieve teksten
  - Prescriptieve teksten
  - Narratieve teksten
  - Artistiek-literaire teksten

- Hoofdgedachte achterhalen in:
  - Informatieve teksten
  - Prescriptieve teksten
  - Narratieve teksten
  - Artistiek-literaire teksten

- Gedachtegang volgen in:
  - Prescriptieve teksten
  - Narratieve teksten

- Gevraagde informatie selecteren in:
  - Informatieve teksten
  - Prescriptieve teksten
  - Narratieve teksten

TOsf2 Een boodschap in het Frans foutloos kopiëren in betekenisvolle situaties

TOsf3 Een eenvoudige, functionele boodschap in het Frans schrijven door aan te vullen met gegeven woorden of samen te stellen aan de hand van aangereikte bouwstenen

Taalbeschouwing Nederlands (TOtb)

Ik denk in of vanuit een betekenisvolle situatie na over taal, over mijn taalgebruik en dat van anderen. Ik pas de inzichten toe in mijn talig handelen.

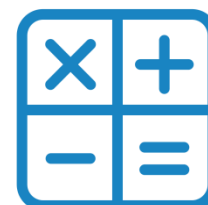
TNtb1 Nadenken over taalgebruik en de belangrijkste factoren van een communicatieve situatie. Daarbij taalbeschouwelijke termen gebruiken

TNtb2 Nadenken over de belangrijkste aspecten van het taalsysteem. Daarbij taalbeschouwelijke termen gebruiken

- Betekenissen van woorden en woordgroepen
- Klank en rijm
- Woorden en woordsoorten
- Zinnen en zinsdelen
- Teksten, tekststructuren en alfabetische ordening
- Spelling en interpunctie

ONTWIKKELING VAN WISKUNDIG DENKEN (WD)

Ik bedenken hoe ik mijn wiskundige bagage kan gebruiken om een probleem aan te pakken. Ik doe dit met vertrouwen en plezier.

Logisch en wiskundig denken (WDlw)

Ik kan logisch redeneren en zet wiskunde handig en inzichtelijk in.

- WDlw1** Inzien en vaststellen hoe men wiskunde en logisch denken kan gebruiken om problemen uit het dagelijkse leven op te lossen en daarbij waardering opbrengen voor wiskunde als dimensie van menselijke inventiviteit
- WDlw2** Wiskundige kennis en vaardigheden efficiënt en met inzicht hanteren
- WDlw3** Wiskundige problemen oplossen in betekenisvolle situaties binnen en buiten de klas en de redeneringen daarbij onderbouwen, vergelijken, bijsturen, weergeven en beoordelen
- WDlw4** Redeneren over wiskundige patronen en verbanden
- WDlw5** Wiskundige gegevens correct en nauwkeurig interpreteren en wiskundige redeneringen op verschillende manieren weergeven
- Wiskundetaal
  - Grafische voorstellingen
- WDlw6** Inzicht verwerven in de wiskundige gelijkheid en de basisbewerkingen
- Wiskundige gelijkheid
  - Basisbewerkingen
- WDlw7** Logisch en algoritmisch denken
- WDlw8** Geloven in de eigen wiskundige bekwaamheid en groeikracht door actief en constructief problemen op te lossen. Inzicht verwerven in het nut van wiskunde in studies en beroepen.

Getallenkennis (WDgk)

Ik ben thuis in de wereld van getallen.

- WDgk1** Inzicht verwerven in hoeveelheden
- Hoeveelheden vergelijken en sorteren
  - Een rangorde aangeven
  - Hoeveelheden herkennen en vormen
- WDgk2** Inzicht verwerven in tellen
- WDgk3** Inzicht verwerven in natuurlijke getallen
- Verschillende functies
  - Tientallig stelsel, lezen en schrijven
  - Ordenen
  - (Her)structureren
  - Delers en veelvouden
  - Andere talstelsels
  - Van natuurlijke getallen naar negatieve getallen
- WDgk4** Inzicht verwerven in breuken, kommagetallen, procenten en hun onderlinge relatie

- Breuken
- Kommagetallen
- Procenten
- Onderlinge relatie

WDgk5 Schatten van hoeveelheden en afronden van getallen

- Schatten van hoeveelheden
- Afronden van getallen

Rekenvaardigheid (WDrv)

Ik reken handig en kies de meest geschikte rekenwijze.

WDrv1 De meest geschikte rekenwijze kiezen

WDrv2 Schattend rekenen

WDrv3 De rekenmachine met inzicht gebruiken

WDrv4 Handig hoofdrekenen

- Optellen
  - Natuurlijke getallen
  - Breuken
  - Kommagetallen

- Aftrekken
  - Natuurlijke getallen
  - Breuken
  - Kommagetallen
- Vermenigvuldigen
  - Natuurlijke getallen
  - Breuken
  - Kommagetallen

- Delen
  - Natuurlijke getallen
  - Breuken
  - Kommagetallen

WDrv5 Inzicht hebben in de eigenschappen van en de relaties tussen bewerkingen

- Eigenschappen
- Relaties tussen bewerkingen

WDrv6 Cijferen

- Optellen
  - Natuurlijke getallen
  - Kommagetallen

- Aftrekken
  - Natuurlijke getallen
  - Kommagetallen

- Vermenigvuldigen
  - Natuurlijke getallen
  - Kommagetallen

- Delen
  - Natuurlijke getallen
  - Kommagetallen

Meten en metend rekenen (WDmm)

Ik ontwikkel maatbesef en ken referentiematen. Ik meet en reken met standaardmaateenheden.

WDmm1 Vergelijken en ordenen zonder maateenheden

WDmm2 Inzicht verwerven in het meetproces

WDmm3 Schatten, meten en rekenen met maateenheden

- Gewicht
- Inhoud en volume
- Lengte en omtrek
- Oppervlakte
- Temperatuur
- Geld
- Tijd
- Hoekgrootte

Meetkunde (WDmk)

Ik verwerf inzicht in de ruimte, in meetkundige objecten en in meetkundige relaties.

WDmk1 Inzicht verwerven in ruimtelijke oriëntatie en ruimtelijke relaties

WDmk2 Inzicht verwerven in meetkundige objecten

- Punten, lijnen en vlakken
- Hoeken
- Vlakke figuren
- Ruimtefiguren

WDmk3 Inzicht verwerven in meetkundige relaties

- Evenwijdigheid
- Loodrechte stand
- Spiegelingen en symmetrie
- Gelijkheid en gelijkvormigheid

ROOMS- KATHOLIEKE GODSDIENST

Ik sta open voor een diepere dimensie in het leven. Ik maak kennis met en ga in dialoog met de katholieke geloofstraditie. Ik groei op levensbeschouwelijk, religieus en/of godsdienstig vlak.

Levensbeschouwelijk, religieus en/of gelovig groeien (RKlg)

Ik oriënteer mij doorheen de ontmoeting met anderen in een proces van zin zoeken en zin ontvangen.

RKlg1

Attent worden voor de levensbeschouwelijke dimensie van de werkelijkheid en de uitnodiging tot een gelovige benadering van het leven

- De zintuigen en geest oefenen om aandachtig aanwezig te zijn in de werkelijkheid
- De eigen verwonderingskracht open houden en verder voeden
- Leren 'stilstaan' om goed te kunnen zien wat er gebeurt
- Nieuwsgierig de wereld en het leven van mensen breder en dieper leren kennen zodat de eigen kijk op het leven rijker wordt
- Ervaren dat mensen soms méér zien en aanvoelen dan wat direct kan worden benoemd of verbeeld, ruimte in de levens van mensen zien voor geloof
- Oog krijgen voor wat zich in het leven als betekenisvol aandient, voor zichzelf en voor anderen
- Inzien hoe mensen in het leven 'zin' en betekenis ontdekken en dit mogelijk ook zelf ervaren
- Ontdekken dat mensen soms een diepere (spirituele en/of geloofs-) ervaring gewaarworden in hun dagelijkse leven en dit ook zelf ervaren
- Ontdekken hoe mensen zoeken naar 'taal' en beelden om een diepere (spirituele en/of geloofs-) ervaring tot uitdrukking te brengen
- Bij zichzelf en bij anderen ontdekken dat een diepere laag in de werkelijkheid kan worden ervaren via lichamelijke ervaringen, stiltemomenten, de omgang met sensorisch-tactiel materiaal, het gebruik van de zintuigen, verwondering, het spelen, het ervaren van geborgenheid en verbondenheid, vanuit verontwaardiging ...
- Stilstaan bij hoe men zelf naar het leven kijkt, hierover reflecteren en communiceren
- Stilstaan bij wat 'levensbeschouwing' is en hoe een levensbeschouwing werkzaam is in het leven van mensen, ook in het eigen leven
- Zich bewust worden van de eigen levensbeschouwelijke identiteit en hoe die groeit en hierover communiceren
- Inzien dat de levensbeschouwelijke identiteit nooit 'af' is, maar zich steeds verder blijft ontwikkelen
- Inzien hoe mensen vanuit hun levensbeschouwelijke identiteit gemeenschap stichten, stilstaan bij de dynamiek en innerlijke beleving die aan de basis hiervan ligt, ontdekken hoe men zichzelf daartoe verhoudt of wil verhouden

RKlg2

Komen tot communicatie op levensbeschouwelijk, religieus en/of godsdienstig vlak, verbaal of niet-verbaal

- Verkennen en aanknopingspunten zoeken in de eigen leefwereld en belevingswereld: contact maken met, stilstaan bij, aanvoelen, meevoelen, zien, luisteren, lezen, in zich opnemen, herkennen, bewust worden
- Zich inleven in, gevoelig worden voor, het nieuwe laten doordringen, in gesprek gaan, confronteren, zich laten interpellieren, begrijpen, vergelijken, verschillen zien, zich een beeld vormen, voorbeelden geven, taal vinden om zich uit te drukken, zich een basistaal eigen maken, lichamenlijk ervaren van diepere betekenissen, gevoelig zijn voor symbolen
- Verwerken (participeren, zich identificeren met, waarderen, bevragen, erkennen, inzien, beseffen, kunnen hanteren, toepassen op het eigen leven ...) verankeren (verwoorden, verbeelden, tot expressie brengen, zin ontdekken en geven, symbolen duiden en beleven ...)
- Lager: integreren in groep (van meedoen, meebeleven in verbondenheid met zichzelf en anderen groeien naar integratie: samen bezinnen, bidden, vieren ...) individueel oriënteren (van meebeleven naar bewuster kiezen en levensbeschouwelijk, religieus en/of gelovig groeien, reflecteren op eigen beelden en voorstellingen, zich bezinnen, oriëntatie vinden ...)

RKlg3

In Bijbelverhalen, geloofsverhalen, geloofsbeelden en rituelen op het spoor komen wat christenen beluisteren als Gods woord voor mensen vandaag. Het eigen verhaal hiermee verbinden

- Contact maken met, stilstaan bij, aanvoelen, meevoelen, zien, luisteren, lezen, in zich opnemen, herkennen, bewust worden
- Zich inleven in, gevoelig worden voor, het nieuwe laten doordringen, in gesprek gaan, confronteren, zich laten interpellieren, begrijpen, vergelijken, verschillen zien, zich een beeld vormen, voorbeelden geven, taal vinden om zich uit te drukken, zich een basistaal eigen maken, lichamenlijk ervaren van diepere betekenissen, gevoelig zijn voor symbolen
- Verwerken (participeren, zich identificeren met, waarderen, bevragen, erkennen, inzien, beseffen, kunnen hanteren, toepassen op het eigen leven, ...) verankeren (verwoorden, verbeelden, tot expressie brengen, zin ontdekken en geven, symbolen duiden en beleven ...)
- Lager: integreren in groep (van meedoen, meebeleven in verbondenheid met zichzelf en anderen groeien naar integratie: samen bezinnen, bidden, vieren ...) individueel oriënteren (van meebeleven naar bewuster kiezen en levensbeschouwelijk, religieus en/of gelovig groeien, reflecteren op eigen beelden en voorstellingen, zich bezinnen, oriëntatie vinden ...)

- Kleuter: vertrouwd worden met levensbeschouwelijke verscheidenheid
- Lager: ik en mijn levensbeschouwing
  - De levensbeschouwelijke kenmerken van de eigen ontwikkelende identiteit ontdekken en verwoorden (ILC1)
  - De eigenheid van de levensbeschouwing waarin hij/zij les volgt ontdekken en verwoorden (ILC2)
  - De interne pluraliteit van de levensbeschouwing waarin hij/zij les volgt ontdekken en verwoorden (ILC3)
  - Open en bedachtzaam gedachten, gevoelens, ervaringen en normen en waarden vanuit de eigen levensbeschouwing verwoorden (ILC4)
  - Respectvol en open omgaan met de eigenheid van de eigen levensbeschouwing (ILC5)
  - Respectvol en open omgaan met de diversiteit binnen de eigen levensbeschouwing. (ILC 6)
  - Een positief zelfbeeld ontwikkelen en initiatief nemen gebaseerd op beleving van de eigen levensbeschouwing (ILC7)
- Lager: ik, mijn levensbeschouwing en die van de ander
  - De eigenheid van andere levensbeschouwingen ontdekken en verwoorden. (ILC8)
  - De eigenheid van een levensbeschouwing zoals een bevoorrechte getuige of een relevante vertegenwoordiger van een levensbeschouwing ze voorstelt ontdekken en verwoorden. (ILC9)
  - Gelijkenissen en verschillen tussen levensbeschouwingen ontdekken en verwoorden. (ILC10)
  - De interne pluraliteit in verschillende levensbeschouwingen ontdekken en verwoorden. (ILC11)
  - De levensbeschouwelijke kleuring van gedachten, gevoelens, ervaringen, waarden en normen bij zichzelf en anderen herkennen en benoemen. (ILC12)
  - Het bestaan van levensbeschouwingen respecteren. (ILC 13)
  - Empathisch luisteren naar leeftijdsgenoten met een andere levensbeschouwing. (ILC14)
  - Zich in het levensbeschouwelijk perspectief van anderen verplaatsen. (ILC15)
  - Constructief kritisch zijn over eigen en andere levensbeschouwingen. (ILC16)
  - Respectvol en open omgaan met de eigenheid van andere levensbeschouwing -en (ILC17)
- Lager: ik, mijn levensbeschouwing en de samenleving
  - De verschillen tussen stereotyperingen over een levensbeschouwing en de binnenkant van een levensbeschouwing ontdekken en verwoorden (ILC 18)
  - Moeilijkheden en kansen voor interlevensbeschouwelijk dialogeren en samenleven ontdekken en verwoorden (ILC 19)
  - De rol van levensbeschouwingen voor zichzelf en de samenleving ontdekken en verwoorden (ILC 20)
  - Levensbeschouwelijke stereotypering van levensbeschouwelijke identiteit onderscheiden (ILC 21)
  - Constructief omgaan met moeilijkheden en kansen voor interlevensbeschouwelijk dialogeren en samenleven. (ILC 22)
  - Interlevensbeschouwelijk dialogeren en samenleven oefenen als noodzakelijke vaardigheid voor het leven in de realiteit van een multilevensbeschouwelijke samenleving. (ILC 23)
  - Afspraken en regels nodig voor interlevensbeschouwelijk samenleven herkennen en deze toepassen (ILC 24)

RKlg5

Ontdekken en zelf ervaren hoe de diepere kant van het leven wordt beleefd in een waaijer van tekens, rituelen, belevings- en vieringsmomenten

- De sfeer aanvoelen van een christelijk gebruik of ritueel
- In concrete situaties beleven hoe voorwerpen en handelingen (bijvoorbeeld een kaars) een diepere, symbolische betekenis kunnen krijgen; het eigen religieus aanvoelen met eenvoudige symbolische handelingen en voorwerpen kunnen uitdrukken
- Het eigen religieus aanvoelen kunnen uitdrukken met eenvoudige symbolische handelingen en voorwerpen
- Het rustige, trage en/of repetitieve van een ritueel positief beleven
- Een afgebakende ruimte (gebouw, klaslokaal, speel- en leerzone...) waarderen waarin mensen kunnen stilvallen, aanvoelen dat daar een andere sfeer hangt dan in de rest van de ruimte
- Ontdekken en zelf ervaren dat er een ruime verscheidenheid aan stiltemomenten, gebeds- en bezinningsvormen bestaat: met en zonder woorden, met bewegingen, door te tekenen, meditatie, via een mantra, een stiltespel, met behulp van sensorisch-tactiel materiaal ...
- Ontdekken en zelf ervaren dat er een ruime verscheidenheid bestaat aan mogelijkheden om tot vieren te komen
- Inzien en mogelijk zelf ervaren hoe mensen samenkomen om samen te vieren, de stilte te beleven, zich te bezinnen, te bidden ...

Vertrouwen en wantrouwen, mogelijkheden en beperkingen (RKvm)

Ik ontdek, doorheen mogelijkheden en beperkingen, dat vertrouwen kan groeien in mezelf en in andere mensen en dat dit voor christenen kan groeien dankzij een liefdevolle God.

RKvm1

Zich bemind weten zoals men is, vertrouwwol openstaan voor de toekomst, in ontmoeting treden met het christelijk geloven in een liefhebbende God

- Kleuter: basisvertrouwen ervaren en ontwikkelen
  - Ervaringen en belevingen van kleuters
Geloofsverhalen, geloofsbeelden, godsbeelden, Jezusbeelden
Klasrituelen, feesten, vieringsmomenten
- Eerste cyclus: mag ik zijn wie ik ben?
  - Zich benaderd, aanvaard, uitgedaagd en bemind voelen als iemand die de moeite waard is, vanuit welke thuis, cultuur of levensbeschouwelijke overtuiging men ook komt.
  - Aanvaarden dat er verschillen zijn tussen henzelf en andere kinderen
  - Jezus leren kennen, als iemand die van elke mens houdt
  - Bereid zijn om andere kinderen in de klas te waarderen
- Tweede cyclus: vergeving en verzoening
  - Ontdekken wat vergeving en verzoening in de Bijbel inhouden
  - Ontdekken hoe christenen vergeving en verzoening beleven en uitdrukken
  - Aanvoelen en begrijpen wat vergeving is
  - Aanvoelen en begrijpen wat verzoening is
- Derde cyclus: wat maakt mij gelukkig? Wie wil ik worden?
  - Bouwstenen verzamelen waarmee mensen hun leven mooier en gelukkiger willen maken
  - Vragen stellen bij de vele manieren waarop mensen - ook zichzelf - in hun leven geluk nastreven
  - Zien dat christenen het geluk zoeken in Jezus' visioen van het Rijk van God
  - Op weg gaan om stilaan zelf vorm te geven aan hun eigen leven met bouwstenen die ze als zinvol en waardevol ontdekken

RKvm2

Erop vertrouwen dat er over schijnbaar dode punten heen nieuwe kansen liggen en een nieuw begin maken. Ontdekken wat 'verrijzenis' kan betekenen in het leven van mensen en mogelijk in het eigen leven

- Kleuter: mogelijkheden ontdekken en omgaan met beperkingen
  - Ervaringen en belevingen van kleuters
Geloofsverhalen, geloofsbeelden, godsbeelden, Jezusbeelden
Klasrituelen, feesten, vieringsmomenten
- Eerste cyclus: ik heb een lichaam met vele mogelijkheden
  - Het eigen lichaam beleven
  - Lichaamstaal hanteren
  - Sommige vormen van lichamelijke nabijheid als deugddoend en genezend beleven
  - Lichaamstaal bij gebed en meditatie verkennen

- Eerste cyclus: maar ik kan niet alles
  - Grenzen en beperkingen zien in het leven
  - Zien dat er naast beperkingen ook mogelijkheden zijn
  - Weten hoe gelovige mensen verder kijken dan grenzen
  - Beseffen dat liefde grensoverschrijdend is

- Tweede cyclus: verbondenheid in verdriet
  - Verdriet als een deel van het (en hun) leven ervaren
  - Ontdekken hoe verbondenheid, nabijheid en luisterbereidheid helpen bij verdriet
  - Ontdekken hoe christenen in verdriet steun zoeken in verbondenheid met God en met elkaar
  - Via Bijbelverhalen ontdekken hoe mensen bij God kracht vinden om hun verdriet te dragen en te verwerken

- Derde cyclus: grenzen van het leven
  - Zich ermee confronteren dat de weg naar geluk geen rechtlijnige vervulling kent
  - Bespreken hoe mensen vanuit hun levens- of geloofsovertuiging zoeken om te gaan met grenzen
  - Ontdekken hoe christenen geloven dat God grenzen opent door Jezus Christus
  - Beseffen dat christenen van vroeger en nu tot engagement komen omdat ze gehoor geven aan het roepen van 'mensen aan de rand'

Verbondenheid met zichzelf, anderen, gemeenschappen, natuur en cultuur (RKve)

Ik ontwikkel een cultuur van innerlijkheid. Ik groei in verbondenheid met mezelf, anderen en gemeenschappen en ontdek hoe God voor christenen bron van liefde is. Ik kom tot bewondering voor het scheppingswerk van God en mens.

RKve1

Contact maken met de eigen binnenkant en zich van daaruit laten inspireren voor de keuzes die men maakt. Verschillende vormen van verstillings, meditatie, (christelijk) gebed en bezinning ontdekken

- Kleuter: verbondenheid met zichzelf ervaren en beleven
  - Ervaringen en belevingen van kleuters
Geloofsverhalen, geloofsbeelden, godsbeelden, Jezusbeelden
Klasrituelen, feesten, vieringsmomenten
- Eerste cyclus: ik voel me vandaag zo
  - Vertrouwd zijn met allerlei gevoelens
  - Leren omgaan met gevoelens
  - Ontdekken dat rust en stilte een hulp zijn bij het omgaan met gevoelens
  - Jezus leren kennen als een gevoelig man
- Tweede cyclus: stilte en gebed, ontvankelijkheid
  - Stil worden en zich kunnen bezinnen
  - Ontdekken hoe mensen zich in hun gebed richten tot God
  - Ontdekken wat bidden voor mensen betekent
  - Elkaars wijze van bezinning of gebed waarderen
- Derde cyclus: bewogen worden en in beweging komen
  - Ontdekken waardoor mensen bewogen worden en hoe ze in beweging komen
  - Bij zichzelf en bij elkaar verkennen waardoor men bewogen wordt en hoe men in beweging komt
  - Leren spreken over de Heilige Geest van God als bron van christelijke bewogenheid
  - Het vormsel ontdekken als een deel van de christelijke initiatie om in de beweging van de heilige Geest te worden opgenomen

RKve2

Zich gedragen weten door, verbonden voelen met en aangesproken door de andere. Zich laten inspireren door de wijze waarop Jezus met anderen omgaat en oproept tot 'ver-ander-ing'

- Kleuter: verbondenheid met anderen ervaren en beleven
  - Ervaringen en belevingen van kleuters
Geloofsverhalen, geloofsbeelden, godsbeelden, Jezusbeelden
Klasrituelen, feesten, vieringsmomenten
- Eerste cyclus: dragen en gedragen worden
  - Weten dat mensen zich gedragen weten door Jezus, door God
  - Christenen kennen die 'dragere' zijn
  - Ervaren wat het is te dragen en gedragen te worden
  - Verschillende vormen van dragen en gedragen worden verkennen

- Tweede cyclus: anders zijn, ontmoeting
  - Ontdekken dat er verschillen zijn tussen mensen
  - De manier waarop mensen omgaan met het anders zijn van zichzelf en van anderen vergelijken
  - Ontdekken hoe men in de Bijbel omgaat met mensen die meestal als 'anders' of 'vreemd' werden gezien
  - Zich uitgenodigd voelen om zelf de verscheidenheid van mensen als een rijkdom te beleven

- Tweede cyclus: conflicten
  - Beseffen dat conflicten tot de dagelijkse werkelijkheid behoren
  - Verschillende oorzaken van conflicten zien
  - Inzien hoe men met conflicten kan omgaan
  - zien dat conflicten ook nieuwe kansen in zich dragen

- Derde cyclus: groeien in liefde en tederheid
  - Een taal vinden om over het waardevolle van een vriendschapsrelatie te spreken
  - De aard van relaties tussen mensen kunnen onderscheiden
  - Aandacht krijgen voor het aspect lichamelijke in hun persoonlijke en relationele ontwikkeling
  - Ontdekken hoe voor christenen God in mensen de liefde tot leven wekt

RKve3

Zich gedragen weten door, verbonden voelen met en aangesproken door gemeenschappen dichtbij en veraf; ontdekken hoe mensen (geloofs)gemeenschappen vormen

- Kleuter: verbondenheid met gemeenschappen ervaren en beleven
  - Ervaringen en belevingen van kleuters
Geloofsverhalen, geloofsbeelden, godsbeelden, Jezusbeelden
Klasrituelen, feesten, vieringsmomenten

- Eerste cyclus: geboorte en groei
  - Oog hebben voor het wonder van nieuw leven
  - Verscheidenheid ontdekken in verband met geboorte en groei
  - Groeien in dankbaarheid voor het uniek geschenk dat hun eigen leven is
  - Het eigen leven zien als groeien naar zelfstandigheid

- Tweede cyclus: anders zijn, ontmoeting
  - Ontdekken dat er verschillen zijn tussen mensen
  - De manier waarop mensen omgaan met het anders zijn van zichzelf en van anderen vergelijken
  - Ontdekken hoe men in de Bijbel omgaat met mensen die meestal als 'anders' of 'vreemd' werden gezien
  - Zich uitgenodigd voelen om zelf de verscheidenheid van mensen als een rijkdom te beleven

- Derde cyclus: bewogen en zoekende mensen vinden elkaar: Kerk - andere godsdiensten
  - Verkennen hoe mensen zich aansluiten bij anderen tijdens hun zoektocht in deze wereld
  - Nadenken en spreken over het belang van mensen bij wie zij zich thuis voelen
  - Ontdekken dat christelijke geloofsgemeenschappen al tweeduizend jaar lang mensen samenbrengen en hen de kans geven ten volle te leven
  - Ontdekken hoe een verscheidenheid aan godsdiensten en levensbeschouwingen aan het leven van mensen zin wil geven
- Derde cyclus: samen leven tussen werkelijkheid en droom
  - In profetische mensen het beeld van een God die met mensen begaan is herkennen
  - Zich een beeld vormen van de mensenwereld zoals ze die ervaren en dromen
  - Op zoek gaan naar drijfveren en mechanismen die de samenleving maken tot wat ze is
  - Begrijpen dat ook zij aangesproken worden om zich te engageren voor de samenleving

RKve4

Groeien in verbondenheid met natuur en cultuur, ontdekken wat de christelijke scheppingsspiritualiteit betekent in het leven van mensen en mogelijk in het eigen leven

- Kleuter: verbondenheid met natuur en cultuur ervaren en beleven
  - Ervaringen en belevingen van kleuters
Geloofsverhalen, geloofsbeelden, godsbeelden, Jezusbeelden
Klasrituelen, feesten, vieringsmomenten
- Eerste cyclus: op verkenning in de natuur
  - De natuur beleven als een boeiend wonder, dat echter ook een bedreiging kan zijn
  - Zien dat de natuur voor mensen bron van verbondenheid is
  - Weten dat gelovige mensen de aarde als Gods schepping zien
  - Zich opgeroepen weten om mee zorg te dragen voor de natuur
- Tweede cyclus: mens en natuur, gave en opgave
  - Verbondenheid met de natuur beleven
  - Ontdekken dat joden en christenen de natuur zien als schepping van God
  - Reflecteren over de eigen plaats van de mens in de natuur
  - Een oproep horen om de natuur te respecteren en te behoeden
- Derde cyclus: natuur en cultuur
  - Zich erover verwonderen hoezeer natuur, wetenschap en techniek onze leefwereld tekenen
  - Positieve en negatieve aspecten van natuur, wetenschap en techniek ervaren
  - Ontdekken dat omgaan met natuur en cultuur ook beschouwend en bron van geluk en zinvol leven kan zijn
  - De innerlijke bewogenheid in de wereld van kunst en cultuur verkennen

Gevoeligheid voor goed en kwaad (RKgk)

Ik ga bewust om met goed en kwaad. Ik laat me inspireren door Jezus en mensen die zoals Hem anderen liefhebben in hun kwetsbaarheid en kracht.

RKgk1

Zich aangesproken weten om goed te doen; gewetensvol in het leven staan en zich hierbij mogelijk laten inspireren door mensen die God ontdekken in de kwetsbare ander

- Kleuter: groeien in gevoeligheid voor goed en kwaad
  - Ervaringen en belevingen van kleuters
  - Geloofsverhalen, geloofsbeelden, godsbeelden, Jezusbeelden
  - Klasrituelen, feesten, vieringsmomenten

- Eerste cyclus: ik wil het goede doen
  - Het goede in verschillende vormen verkennen
  - Erkennen dat liefde voor de ander basis is voor het goede
  - Beseffen dat 'het goede doen' niet altijd lukt
  - Ontdekken dat gelovige mensen het goede willen doen vanuit hun geloof in God

- Tweede cyclus: gewetensvol handelen
  - Voorbeelden geven van wat zij als 'goed' en 'kwaad' ervaren in hun omgeving
  - Ontdekken wat mensen in beweging zet om 'goed' of 'kwaad' te handelen
  - In de Bijbel wegwijzers ontdekken om gewetensvol te handelen
  - Nadenken hoe men gewetensvol en verantwoord kan handelen

- Derde cyclus: verantwoordelijkheid, engagement
  - Verschillende vormen van engagement in hun eigen leefwereld en in de grote wereld verkennen
  - In het engagement van mensen het antwoord herkennen op een uitdaging die van binnen en/of van buiten kan komen
  - Ontdekken dat elk engagement in christelijk perspectief een vorm van zelfgave inhoudt

Openkomen voor geloofstaal, symboliek en rituelen (RKgs)

Ik word vertrouwd met symbolen, geloofstaal, Bijbelverhalen, rituelen en vieringen. Hierin kom ik een diepere dimensie van het leven op het spoor.

RKgs1

Openkomen voor symboliek in het leven van mensen; symbolen van de christelijke traditie ontdekken en er zich mogelijk mee verbinden

- Kleuter: symbolen vanuit de christelijke traditie ontdekken en beleven
  - Ervaringen en belevingen van kleuters
  - Geloofsverhalen, geloofsbeelden, godsbeelden, Jezusbeelden
  - Klasrituelen, feesten, vieringsmomenten

- Eerste cyclus: water
  - Water als deugddoend, levengevend én bedreigend ervaren
  - Water als een kostbaar geschenk waarderen
  - De betekenis van water in Bijbelverhalen ontdekken
  - Ontdekken dat voor vele mensen water iets uitdrukt van hun verbondenheid met God
  - De betekenis van het doopsel als 'uit het water herboren worden' ontdekken

- Eerste cyclus: brood
  - De betekenis van de uitdrukkingen 'broodnodig' en 'brood om van te leven' verkennen
  - De veelzijdige wijzen ervaren waarop mensen samen maaltijd houden
  - Het sacrament van de eucharistie verkennen als een samenkomen van christenen rond de tafel van Jezus
  - Zien dat de eerste communie een belangrijk feestelijk gebeuren is

- Tweede cyclus: levensadem
  - Het levensbelang van gezond in- en uitademen ontdekken
  - De symbolische betekenis van de levensadem vatten
  - Weten hoe mensen vanuit Gods levensadem tot leven komen
  - Ontdekken welk effect het heeft te leven uit Gods levensadem

- Tweede cyclus: aarde en vruchtbaarheid
  - De rijkdom van de vruchten van de aarde ervaren
  - Zien dat mensen in verschillende levensbeschouwingen ge-boeid worden door het wonder van de vruchtbare aarde
  - In het Paradijsverhaal van de Bijbel (Gn 2, b-25) een gelovige duiding van het wonder van de vruchtbaarheid van de aarde lezen
  - Ontdekken hoe Jezus beelden van de vruchtbare aarde gebruikte om zijn boodschap over het Rijk Gods te brengen

- Tweede cyclus: symbolen
  - De eigen taalsymbolen ontdekken
  - Symbolen in verschillende godsdiensten en levensbeschouwingen verkennen
  - De symboliek van de christenen verkennen
  - Ontdekken dat symbolen gemeenschap stichten

- Derde cyclus: vuur
  - Vanuit meerzinnige ervaringen met het element 'vuur' de rijke symbolische betekenis ervan op het spoor komen
  - De symboliek van vuur herkennen in een aantal rituelen
  - De symboliek van vuur in de Bijbel ontdekken

Openkomen voor de betekenis(sen) van en zich laten inspireren door Jezusbeelden, godsbeelden, Bijbel- en geloofsverhalen en andere levensbeschouwelijke verhalen

- Kleuter: groeien in geloofs- en Bijbelverhalen, geloofstaal ontdekken en beleven
  - Ervaringen en belevingen van kleuters
  - Geloofsverhalen, geloofsbeelden, godsbeelden, Jezusbeelden
  - Klasrituelen, feesten, vieringsmomenten

- Eerste cyclus: het Jezusverhaal
  - Zich in de personages van het verhaal inleven
  - De symbolische betekenis vatten van voorwerpen en situaties die in de verhalen voorkomen
  - De tekst verstaan als uitdrukking van geloof, hoop en liefde, door te ontdekken wat er gezegd wordt over de relatie tussen God en mens en tussen mens en wereld LEERINHOUD NIVEAU 2
  - In de tekst een oproep tot geloof, hoop en liefde vinden
  - Hun indrukken in verband met een verhaal tot expressie brengen: in woord, drama, muzische expressie ...
  - Reflecteren op het gods- en Jezusbeeld dat spreekt uit de verhalen
  - Reflecteren op de betekenis van het verhaal voor mensen van vroeger en nu en erover nadenken hoe aspecten van de Bijbelse boodschap een invloed kunnen hebben op hun eigen manier van denken, zijn en doen
  - De relatie kunnen zien tussen de onderwerpen die in de loop van het jaar aan bod komen en aspecten ervan die in de verhalenreeks ter sprake komen
  - Aspecten van de boodschap van een verhaal kunnen actualiseren en in verband brengen met verschillende relatievelden in hun eigen bestaan, in de eerste cyclus gaat het vooral om actualisering in de eigen concrete bestaanscontext

- Tweede cyclus: Jozef, Mozes
  - Zich in de personages van het verhaal inleven
  - De symbolische betekenis vatten van voorwerpen en situaties die in de verhalen voorkomen
  - De tekst verstaan als uitdrukking van geloof, hoop en liefde, door te ontdekken wat er gezegd wordt over de relatie tussen God en mens en tussen mens en wereld
  - In de tekst een oproep tot geloof, hoop en liefde vinden
  - Hun indrukken in verband met een verhaal tot expressie brengen: in woord, drama, muzische expressie ...
  - Reflecteren op het gods- en Jezusbeeld dat spreekt uit de verhalen
  - Reflecteren op de betekenis van het verhaal voor mensen van vroeger en nu en erover nadenken hoe aspecten van de Bijbelse boodschap een invloed kunnen hebben op hun eigen manier van denken, zijn en doen
  - De relatie kunnen zien tussen de onderwerpen die in de loop van het jaar aan bod komen en aspecten ervan die in de verhalenreeks ter sprake komen
  - Aspecten van de boodschap van een verhaal kunnen actualiseren en in verband brengen met verschillende relatievelden in hun eigen bestaan, voor de tweede cyclus ligt hierbij het accent vooral op het relatieveld 'jij - ik - jij'

- Derde cyclus: Paulus, Elia
  - Zich in de personages van het verhaal inleven
  - De symbolische betekenis vatten van voorwerpen en situaties die in de verhalen voorkomen
  - De tekst verstaan als uitdrukking van geloof, hoop en liefde, door te ontdekken wat er gezegd wordt over de relatie tussen God en mens en tussen mens en wereld

- In de tekst een oproep tot geloof, hoop en liefde vinden
- Hun indrukken in verband met een verhaal tot expressie brengen: in woord, drama, muzische expressie ...
- Reflecteren op het gods- en Jezusbeeld dat spreekt uit de verhalen
- Reflecteren op de betekenis van het verhaal voor mensen van vroeger en nu en erover nadenken hoe aspecten van de Bijbelse boodschap een invloed kunnen hebben op hun eigen manier van denken, zijn en doen
- De relatie kunnen zien tussen de onderwerpen die in de loop van het jaar aan bod komen en aspecten ervan die in de verhalenreeks ter sprake komen
- Aspecten van de boodschap van een verhaal kunnen actualiseren en in verband brengen met verschillende relatievelden in hun eigen bestaan, voor de derde cyclus ligt hierbij het accent vooral op het relatieveld 'zij - ik - zij'

Derde cyclus: Bijbel

- Inzien dat een boek een bijzondere betekenis kan hebben in hun leven
- Inzien dat mensen in hun verhaaltradities en "heilige boeken" een godsdienstige kijk op het leven verwoorden en doorgeven
- In de verhalen uit het Oude Testament de godsdienstige zingeving van de joodse geschiedenis onderkennen
- Het Nieuwe Testament verkennen en daarin het geloof in en het enthousiasme voor Jezus en zijn boodschap herkennen
- De Bijbel ontdekken als bron van kerkelijk leven en cultuur

RKgs3

Openkomen voor de symboliek, geloofstaal, rituelen en vieringen in het leven van mensen mede op het ritme van het liturgisch jaar en deze mee beleven

Kleuter: het kerkelijk jaar ontdekken en mee beleven

- Ervaringen en belevingen van kleuters
Geloofsverhalen, geloofsbeelden, godsbeelden, Jezusbeelden
Klasrituelen, feesten, vieringsmomenten

Advent en kerstmis

- Eerste cyclus: de betekenis van de advent en Kerstmis verkennen vanuit de verhalen over de geboorte van Jezus
- Tweede cyclus: advent en Kerstmis verkennen als een groeien naar licht en leven
- Derde cyclus: de advent duiden als tijd van voorbereiding op Kerstmis
- Derde cyclus: Kerstmis begrijpen als het feest waarin christenen hun ervaring van 'God wordt mens' vieren

Veertigdagentijd en Pasen

- Eerste cyclus: de betekenis van de Veertigdagentijd en Pasen vanuit verhalen over het lijden, de dood en de verrijzenis van Jezus verkennen
- Tweede cyclus: de Veertigdagentijd ontdekken als een periode van inkeer en solidariteit
- Tweede cyclus: de Goede Week als herinnering aan de laatste dagen van Jezus ontdekken
- Tweede cyclus: de paastijd ontdekken als een vieren van het leven van Jezus Christus
- Derde cyclus: de Veertigdagentijd ontdekken als tijd van voorbereiding op Pasen
- Derde cyclus: de betekenis van de Goede Week en Pasen leren kennen

- Hemelvaart en Pinksteren
  - Derde cyclus: de betekenis van Hemelvaart leren kennen
  - Derde cyclus: de betekenis van Pinksteren leren kennen

- Allerheiligen en Allerzielen
  - Eerste cyclus: de betekenis van enkele religieuze feesten ontdekken
  - Tweede cyclus: Allerheiligen en Allerzielen kennen als dagen van verbondenheid met heiligen en met mensen die gestorven zijn
  - Derde cyclus: het onderscheid tussen Allerheiligen en Allerzielen maken

- Andere kerkelijke feesten en periodes
  - Eerste en tweede cyclus: de betekenis van enkele religieuze feesten ontdekken
  - Derde cyclus: Maria leren kennen als een bewuste, gelovige vrouw